

nyesen és magas fokon viszi színre vers és (lírai) valóság, én és másik feszültségekkel és kísérteties kapcsolódásokkal, átjárásokkal teli, titokzatos viszonyát. Mert ha „Az estének teste van / és te sétálni indulsz benne”, akkor alkalmasint úgy indulsz neki és olyan dolgokkal találkozol, amelyek útvonaladat tervezhetetlenné teszik, de a lábad alatt meghagyják a talajt. Mert ne feledjük: séta közben az egyik lábunk mindig a földön marad. Érintkeznek. (*Kalligram*)

L. VARGA PÉTER

A repülés ára

JÓNÁS TAMÁS: LASSULÓ ZUHANÁS

Szertelenül széttartó, ugyanakkor konok módon következetes Jónás Tamás verseskönyve, melyben a szerkesztői munka (talán a szerző szándéka szerint) mintha nem rostálta volna ki a kevésbé erős költői kísérleteket, és mintha mindent úgy hagyott volna, ahogy az egy fiókból előkerülő, rendezetlen, mégis egy kézjegyet viselő papírtömbben fellelhető. Többek közt ezért is rendkívül érdekes az a ciklushatárokat felszámoló, egymásra ömlesztett íráshalmaz, ami egyszerre képes letaglózni és érdektelenné tenni az olvasót.

„[N]e írj hogyha könnyen jön a szó / írni mint tenyérbe élvezni: / szégyenletes végül is a kudarc / mindenképp: isten ellen való / az elegancia már gyanús / és az is ha hasonlít bármi másra / az írás nem tánc nem élvezet / vállalt és örökös kudarc” – írja egy helyen Jónás, aki úgy tűnik, olykor az intellemm ellenében, igaz a kudarcot is vállalva kezd újra meg újra versírásba, melynek során a *kitanult valóság* szépségre fordított felmondása mégsem merül ki a talentum talmi tékozlásában, hiszen még a gyengébben sikerült sorok, esetlenebb részletek mögött is a hit(el)esen és ösztönösen megélt költői létmód mozzanatai húzódnak meg. „Kifejezetten befejezetlen akarom hagyni ezt a költeményt.” – mondja a lírai én egy másik helyen, hogy aztán megannyi lekerekített, de mégiscsak tökéletlen illusztrációt mellékeljen az elhangzottakhoz; mindeközben pedig paradox módon az lehet az érzésünk, hogy a – számos szempontból mintát szolgáltató – József Attila-féle „Midasz-effektus” is időről időre működésbe lép. („*Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is!*”) Vagyis bármilyen valóságdarabhoz ér hozzá a költő keze, abból azon nyomban új minőség születik – a többi már „csak” az utómunka dolga. A *Lassuló zuhanás* látenszen közölt ars poétikus többlete azt hiszem, éppen ebben a vállaltan esendő alkotói magatartásban van, ami tudatosan vagy öntudatlanul váltja „aprópénzre” saját *konfekció-sorsát*.

A vallomásosság kiüresedett jelzője persze csak egy az elhasznált poétikai címkék közül, Jónás Tamás esetében azonban a versek valóságreferenciája szinte elvonatkoztathatatlan attól a magát lemeztelenítő elbeszélőtől, aki az önreflexión innen és túl valamiképpen a *szétremélt* gyermeki naivitás által tekint az őt csalódással, szorongással és kiszolgáltatottsággal sújtó világ felé. „miféle kisfiú cipel miféle vallomásig / harminckét éve kínozt egy férfit aki csak ásít / miféle kisfiú lehet ilyen felnőtt fiúból /

miféle költő lett ha hasznot facsar a szóból / miféle verseket szerel miféle fájdalommal / miféle fa áll a szívében ágakkal sose lombbal” – ez a minduntalan előbújó kisfiú lesz tehát a szerző legbensőbb énje, aki több is és kevesebb is a költői alanynál: az elvesztett ártatlanság vagy az ártatlan elveszettség képviselőjeként van jelen.

A *Kék szél*-sorozat családi portréi is ebből a nézőpontból idéződnek fel, de az a fajta kéretlen és helyenként kegyetlen őszinteség, ami ebben a ciklusban is tetten érhető, és amit oly sokszor tulajdonítanak a Jónás-verseknek, nem minden esetben az ún. alanyi költészet eredendő elemeként épül be az életműbe. „Rád is érvényes ám minden egyes sorom. / Ha magamról kellene írni, nem ezt írnám. / Mit érdekelne engem a költészet magja? / Sem idegen nem vagyok, rokon, sem ismerős. / Elmondom mindenkinek, amit senki nem tud. / Ráérzek magamra a végső zűrzavarban.” Ezek szerint a költészet magja közölhetetlen, legalábbis elhallgatott, a költészet maga pedig már csak a köré hántott rétegeket hivatott egymásra rendezni; ilyen értelemben a szövegek személyessége is mindig feloldódik valamilyen homályos kollektivitásban, ami hol a haza (*Fekete bigany*), hol egy kisebbségi csoport (*Romagyár*), hol egy társadalmi réteg (*Körúti félőlények*), hol egy kultúrkör (*A keresztények alkonya*) leképezése által kap kereteket.

Emellett természetesen kirajzolódik a szerző szellemi háttere is, melynek megnyilvánulási formái az intertextuális utalásoktól és idézetektől kezdve, a különböző reminiscenciákon és stílusparódiákon keresztül, egészen a rájátszásokig és átiratokig ívelnek. A többi között Ady, Nemes Nagy Ágnes, Kányádi Sándor, Kosztolányi, Weöres Sándor alakja idéződik meg, a legerőteljesebb hatás azonban kétségtelenül József Attiláé, akinek nem pusztán szövegszinten meghatározó a jelenléte, hiszen olyan alkati/alkotói/attitűdbeli origóként áll Jónás munkásságának láthatatlan középpontjában, ami elévülhetetlen viszonyítási alapot és ösztönzőforrást jelent. A fentebb említett parafrazeáló poétika talán legérdekesebb darabja az a *Para* című Petri-portré, amit a költői lelemény József Attila *Medáliák*-ciklusának formájába öntött. „Petri György voltam. Jámbor és szegény. / Olcsó és rossz borokat ittam én. / A gangon álltam, s orrot fújtam ott. / Füstöt, múltat, holtat és papot. / És meggyújtottam ajkamon a szót. / Nem érdekelt, hogy botrányszaga volt. / Most lelke mennyen! Kúrva haza van. / Tegnap óta magázom magam.”

A költőelődök „megkövetésével” párhuzamosan az írói eszköztár leltározása is szerves részét képezi a kötet verselésének, ami a fluktuáló – kötött és kötetlen – formák (szabadvers, népies négysoros, párbeszédes poéma, popdal) már-már rutinná vált használatával egyszerre demonstrálja a művészet mesterség jellegét, illetve azt a készségszintű intenciót és reflexszerű játékosságot, amely egy pillanat alatt képes verssé alakítani az éppen szemlélt tárgyat vagy érzéki felületet; az ezt felülíró intellektuális ihletettség pedig csak tovább tágítja az egymástól esetleg távol eső alakzatok kombinációs lehetőségeit. (Szemléletes példa erre a *Keresztények alkonyának* mesterszönetteje, amely a lírai hagyományhoz hűen szintetizálja a szonettkoszorú eltérő szövegheleyeit és kifejezéseit.) Ezen kívül érdemes megfigyelni azt a szintén József Attila alkotás-lélektanából levezethető valóságérzékelést, ami a világ újraalkotásának segítségével próbálja meg betölteni a kozmikus „világbiány” bensővé vált/tett érzelmi hiátusait.

„[H]aragudtam rád mert nem maradt magamra / eröm szeretetem kiégett szavanna / voltam ha nem veled fiaink ha mással / eltűntünk gondozott társas hallga-

tásban // írok mégis most is felkavar egy csók egy kéz / versben készül el ami félig akkor volt kész”. A versben elkészülő, a költészet által kiegészített valóság befejezettség érzete enyhülést adhat a múltban elszenvedett sebekre, de egyúttal fel is tépi azokat. „Hagyjátok már békén József Attilát! / Hulljon a földre eső, falevél. / Maradjon szegény az, aki szegény. / Csillaga nincs már, földbe kaparták. // Nincs vonat és sín. Mindene untat! / Lobban a mának a lángja: ez él! / Biztos a vasjelen, egy a veszélye: / megkoronázni áldozatunkat.” – szól az *Ézsaiás kiáltása* című, József Attila-védőbeszéd, mely egyfajta önarckép is egyben, hiszen az égi köröket érintő, földre hulló repülésnek – ha lassul is a zuhanás – ára van. Jónás Tamás verseinek röpte védtelenül szárnyaszegett, de a mélyrepülés előtti elemelkedés íve tágasabb horizontok felé mutat.

A *Lassuló zuhanás* szerzőjének versbeli – egyébként bizonyos szempontból a kortárs költői közbeszéd közegellenállásával szembeni – tettei vakmerőek és szelídek, tékozlóak és áldozattal terhesek, számonkérőek és engesztelőek, kérlelhetetlenek és megengedők. Egy a céljuk: „A gyerekek közelében maradni... Jelen lenni. Tudni, hogy múlt vagyok. Felesleges reményekkel nem terhelni sem mást, sem magam. Néha megtévelyedni, s mindig visszatalálni. Kimondani, amit nehéz, és elhallgatni, amit könnyű lenne kimondani. Igényesnek lenni. Igénytelennek lenni. Elkezdni és befejezni.” – áll a fülszöveg költői önvallomásában, ami az egyik versben így fejeződik be: „igazán méltatlanul bántál velem te kisfiú / ilyen hallgatásból nem lehet más csak háború / ahol a felnőttek elesnek két gondolat között / szeretlek nyugodj meg látod meztelenre öltözök / levágtam még a hajamat is kihullik minden jó fogam / te maradtál és én maradtam – senki se boldogan”. De talán egyszer újra lehet kezdeni... (*Magvető*)

PAPP MÁTÉ

Poszthumán szerkezetek

TÓTH KINGA: ALL MACHINE

Habár egyre nagyobb számú mechanikus és még több elektronikus, analóg és digitális géppel vesszük körbe magunkat, a szerkezeteink ontológiai karakterisztikájára való rákérdezés valószínűsége létük magától értetődésével fordított arányban csökken, még ha az esetek döntő többségében az átlagos felhasználó mit sem sejt arról, hogy mi is megy végbe azokban a bizonyos kisebb vagy nagyobb dobozokban. Az anyagszerűség, a technicitás és az emberi természet összefonódásainak, poétikájának feltárásával ugyan az utóbbi időben egyre erősödő mértékben foglalkozott és foglalkozik jelenleg is az irodalomtörténet – még ha kérdéshorizontját leginkább az irodalmi modernség technikai és mediális viszonyrendszere szolgáltatja is –, a tárgykör irodalmi színrevitele eddig mégis csak elvéve jelent meg a kortárs magyar alkotói törekvések között.

Az *All Machine* szövegeiben az ember és a gép viszonyának tematizálása a címmel és (meglepő módon) az egyébként (talán túl) sokat ígérő fülszöveggel teljes összhangban megy végbe, a kulturális és biológiai automatizmusok benne újra